Инв. № 2144

ПБ 216

НАСТАВЛЕНИЕ
по
ОТГЛЕДВАНИЕТО
на
ЛЕНА и КОНОПА

отъ

К. Илиевъ

учитель въ земледѣлското училище при Русе.

РУСЕ
печатница Т. Петровъ
1903.

Отгледване на лена и конопа.

Лена и конопа сѫ растения, които се отглеждатъ у насъ твърдѣ отдавна врѣме. Конопа се отглежда почти на всѣкѫдѣ въ нашето отечество, а лена по наредко. Тѣзи двѣ растения се обработватъ у насъ повечето отъ женитѣ, отъ колкото отъ мѫжетѣ, съ исключение на нѣкои мѣста въ Добруджа и ст. загорско. Отъ влакното на лена и конопа домакинята на нашия селски ступанинъ, заедно съ женската си челядь, приготовлява прѣзъ зимата ленени и конопени платна за ризи; отъ дребътъ, които остава при причистването на влакното, тѣ тачѫтъ черги, груби материй за чували, правятъ отъ него върви и други домашни потрѣби. Отъ сѣмената на лена се получава масло.

Тѣзи двѣ растения сѫ най-важнитѣ прѣставители отъ голѣмата група *„влакнодайни растения“*. Влакната на лена и конопа сѫ били прѣдметъ на търговията въ старо врѣме. И днесъ още не сѫ си изгубили значението въ търговията, за сѫжаление, обаче, тѣ не сѫ разпространени у насъ до такава степенъ, щото да може безъ трудности да се развие домашната ни ленена и конопена индустрия.

Понеже конопената и ленената индустрия, която, макаръ че е въ зачатака си у насъ, се развива съ сурови материяли доставлявани по вече отъ странство, струва ни се, че е добрѣ да обърнеме вниманието на нашитѣ селски ступани върху културата на тѣзи двѣ растения, за които българската земя и поднебие отговарятъ.

I. Ленъ

Стеблото на лена е тънко и високо, къмто върха разклонено; достига 50 — 70 сантиметра на височина и е обраснато съ тѣсни и дългнести листа. Всѣко разклонение на върха окончава съ по единъ цвѣтъ, разно боядисанъ: синъ, пембенъ или бѣлъ. Цвѣтътъ се състой отъ петолистна коронка. Плодътъ на лена е десетостайна кутийка, въ която се намиратъ много плоски, дълги, кестеняви и лъскави зърна. Отъ стеблото на лена се получава най деликатно и здраво влакно. Различаватъ се много видове ленъ, които се отгледватъ въ разни страни, обаче всичкитѣ могатъ да се причислятъ, къмъ двѣ главни групи: ленъ съ *лесно распукливи кутийки* и такъвъ съ *нераспукливи кутийки.*

— Освѣнъ за влакното, ленътъ се отгледва на много мѣста и за неговитѣ сѣмена, отъ които правятъ масло. Отъ опититѣ, които сж направени у насъ изглежда, че унгарския и сицилианския ленъ могатъ да се прѣпоржчатъ като такива за влакно, руския за сѣме и за влакно, а добруджанския за сѣме.

Бѣлоцвѣтния американски ленъ не е далъ на европейския континентъ добри резултати.

Условия за отгледване на лена.

1. Климатъ и почва.

Ленътъ расте въ по-хладнитѣ мѣста, гдѣто падатъ чести дъждове и гдѣто климата е влаженъ. Въ балканскитѣ мѣста расте по-добрѣ, отколкото въ низкитѣ горещи равнини, а въ мѣстности, гдѣто владѣятъ периодически засухи, тамъ ленътъ недава добри приходи, па даже неможе и да стане.

Ленътъ става най-добрѣ въ почви съ срѣдна ровкость. Въ лекитѣ влажни почви дава по малко влакно по количество, но много по цѣнно, по деликатно, по качество, когато въ по тежкитѣ почви дава много, но грубо влакно. На иловитигѣ, мочурливитѣ, както и въ сухитѣ пѣсъкливи почви (сухитѣ кумсалъци) лена неможе да расте. Въ влажнитѣ пѣсъкливи почви, той расте, но послѣднитѣ трѣбва да се торатъ. Почвата, въ която ще се сѣе ленъ, трѣбва да бѫде богата на храни, които растението да може веднага да намѣри съ коренитѣ си, за да расте и да се запазва самъ отъ задушаване на буренитѣ и отъ повредата на земнитѣ бълхи.

2. Торение.

Нивата, на която ще сѣеме ленъ, никогажъ нетрѣбва да се тори съ прѣсенъ хлѣвски торъ, а ако се изисква непрѣмено таковъ торъ, то е по-добрѣ да се хвърли още прѣзъ есеньта въ почвата, като се гледа щото той да бѫде полугнилъ или съвършено изгнилъ. Когато лена ще се сѣе иодиръ торени окопавателни растения, иодиръ дѣтелина, луцерна, или на цѣлина, тогава не е потрѣбенъ никакъвъ торъ, защото земята е достатъчно силна. Ленътъ расте силно и добрѣ, когато нивата, гдѣто ще го отгледваме, се натори още прѣзъ зимата съ пикочъ отъ добитака, съ компость, пепель отъ огнището, гипсъ или други минерални торове. Ако се забѣлѣжи рано на пролѣтьта, че лена расте слабо, въ такъвъ случай може да се усили растежа му, като се натори съ чилска силитра.

3. Ленътъ въ сѣйдбеният планъ.

Ленътъ е много прѣдирчивъ относително мѣстото, което ще му се даде въ сѣйдбения планъ т. е. подиръ кое растение ще се сѣе. Той расте най-добрѣ, когато се сѣе подиръ новоразработено мѣсто (цѣлина), подиръ дѣтелина, картофи, цвѣкло, бобовитѣ растения, овеса и кукуруза. Слабо расте подиръ пшеница, ръжъ и ячемикъ, а съвсѣмъ слабо расте или, по-добрѣ казано, никакъ нестава, когато се сѣе подиръ себе си т. е. гдѣто лани е сѣяно ленъ тази година нетрѣбва да се сѣе. На една и сжща нива ленътъ трѣбва да се сѣе най-малко подиръ 6 години иначе се рискува съ сѣидбата му. Подиръ лена растатъ всичкитѣ растения добрѣ.

4. Приготовление на почвата.

Прихода отъ ленътъ бива задоволителенъ, когато нивата е добрѣ приготвена. Майстора по отгледването на лена, белгиеца, казва: *„добриятъ ленъ изисква уморително бранене“*. Почвата се изорава прѣзъ есеньта три пжти, третия пжть, обаче, нивата се оре, колкото се може по дълбоко и се остава прѣзъ зимата въ груби бразди. На пролѣтьта нивата не трѣбва да се оре, освѣнъ въ случай, когато е буренлива, а прѣди сѣидбата се прѣкарва прѣзъ нея тежка брана. Пролѣтната орань трѣбва да се изоставя по едничката причина да се запази влагата въ почвата.

5. Сѣме и сѣидба.

Сѣидбата на лена се извършва пролѣтно врѣме, прѣзъ мѣсецъ мартъ. Едно важно условие,

което трѣбва непрѣменно да се спази при отгледването на лена, е набавянето на добро сѣме; то трѣбва да бжде тежко, съ еднакво дебелъ рѣзъ, чисто отъ сѣмената на плѣвели и съ кестенявожълта боя. Като се хвърли въ жарь, бърже да се запалва и да пръщи. Ленътъ запазва своята кълняемость до 5 година. Но добрѣ е ако се вземе за сѣме двѣгодишенъ, защото дава по-доброкачествено влакно. Прѣди да се изсѣе сѣмето, добрѣ е да се прѣсѣе единъ два пжти прѣзъ рѣшето. Нетрѣбва да се забравя, че слѣдъ всѣкой три години сѣмето трѣбва да се промѣнява.

Ако лена се отгледва главно за неговото влакно, въ такъва случай на извѣстно пространство земя се хвърля повече сѣме, отъ колкото, ако се отгледва за сѣме. Сѣйдбата се извършва въ редове и на распръснато, послѣдната сѣидба, обаче, е за прѣпоржчане. На единъ хектаръ нива се хвърлятъ около 100 до 160 килограма, когато се иска да се получи добро качество влакно, а когато влакното трѣбва да бжде отъ срѣдно качество, се хвърлятъ 80—100 килограма. Когато се сѣе ленъ за сѣме, на единъ хектаръ се хвърля 50—60 килограма сѣме.

При сѣидбата трѣбва да се внимава, щото сѣмето да се разхвърли равномѣрно по нивата, защото само тогава ще могатъ да се развиятъ равномѣрно поединенитѣ ленени стебла, а е знайно, че отъ еднакво развити стебла се получава еднокачественно влакно, нѣщо, което е необходимо при отгледването на лена. Отъ русския (рижския) трѣбва да се вземе по-малко сѣме, отъ колкото отъ другитѣ сортове, защото той расте високо.

6. Отгледване на лена прѣзъ лѣтото.

Слѣдъ като се засѣе лена, трѣбва да се гледа щото, ако подиръ силенъ дъждъ се образува по повърхностьта на почвата кора, да се разчупи, защото тя може да бѫде толкова дебела, щото посѣва неще да може да проникне и така подъ нея ще загине. Подиръ поникването посѣва може да бѫде нападнатъ отъ земната бълха, отъ която се оплакватъ у насъ, особено старо-загорскитѣ лено-производители. Въ такъвъ случай се прѣпоржча посоляваното на листата на лена сутрина рано, когато росата още не се е дигнала, съ пепель отъ огнището или съ прахъ отъ шосетата или отъ гипсъ. Прѣпоржчва се така сѫщо и поливането на листата съ вода, въ която е варенъ пилинъ бъзе или друго нѣкое вонещо растение.

Другъ единъ неприятель, които унищожава голѣми пространства отъ ленъ, е растителния паразитъ *кукувича прѣжда, вилина коса* или *свилата*. Щомъ се яви свилата по нивата, срѣдство противъ нея нѣма, освѣнъ своеврѣменно покосяване и изгаране на нападнатия ленъ, но затова когато се купува сѣмето трѣбва да се гледа, щото да бѫде чисто отъ сѣмената на този паразитъ.

7. Прибиране на лена.

Щомъ се желае, щото отъ лена да се получи хубаво и много влакно, той трѣбва да се обере още когато е руепъ т. е. когато започнатъ да жълтеятъ стеблата му, когата долнитѣ листа опадатъ, а горнитѣ започнатъ да жълтеятъ. Ако се прибере лена по-рано, то ще се получи много хубаво и деликатно влакно, но слабо и малко, а

когато се прибере по-късно или когато се остави да прѣзрѣе, тогава се получава повече влакно, по-здраво, но по-грубо. Ленътъ се скубе и се връзва на гръсти дебели, колкото да може да ги обхване человѣкъ съ двѣтѣ си рѫцѣ и се оставятъ да изсъхнатъ. Когато лена се отгледа, колкото за домашно употрѣбление, гръститѣ могатъ да изсъхнатъ най-лесно, като се издигне долнята връзка (къмъ сѣмето) и се побучатъ гръститѣ на коловетѣ по плетницата, гдѣто при добро слънце за 2 — 3 дена лена изсъхва, а когато се отгледва въ по-голѣмо количество, тогава лена се изсушава по слѣдующия начинъ: долнята връзка на гръстата се подига съ рѫка до горнята и гръстата се разкрачва въ долния край, така щото да образува нѣщо като кошерище. По този начинъ се разкрачватъ всичкитѣ гръсти и се оставятъ да изсъхнатъ. Този начинъ на сушение е особенно за прѣпоржчване въ онѣзи мѣста, гдѣто почвата е влажна и когато по лена има увитъ *съвлакъ*. Ако близо до ленището има згодни сухи мѣста (чакълдаци, пѣсъци, прѣдища) и когато лена се отгледва въ по голѣмо пространство отъ 10 декара, то лена може да се изсуши, като се исправятъ гръститѣ една срѣщу друга съ сѣмената на горѣ и се привързватъ.

Всѣкога трѣбва да се оставя лена да съхне на по отцѣдно мѣсто.

Щомъ лененитѣ стебла започнатъ да се чупятъ свободно, щомъ плодоветѣ имъ започнатъ да грохчатъ, това показва, че гръститѣ сѫ изсъхнали и че сѣмето трѣбва да се очука. Очукването на лена става съ обикновени бухалки, подобни на онѣзи, съ които женитѣ ператъ или съ

тежки камени валци, съ каквито на много мѣста у насъ земледѣлцитѣ убиватъ арманитѣ си.

Понеже топенето на лененитѣ гръсти иматъ голѣма общность съ онова на конопенитѣ, затова ще разгледаме условията, при които расте конопа, слѣдъ това ще споменеме общо за топенето на лененитѣ и конопенитѣ гръсти.

Нѣка да споменеме тукъ нѣщо за прихода и расхода отъ отгледването на лена.

ПРИХОДЪ:

1)	4600 килограма суровъ ленъ (14 % влакно и 12 % дребъ)	
	644 килограма очистени повесма по 1·20 лева	772·8 л.
2)	552 кгр. дребъ × 0·3 л.	165·6 „
3)	400 „ сѣме × 0·30 „	120·0 „
	Всичко доходъ лева	1058·4 л.

РАСХОДЪ:

1.	Наемъ на единъ хектаръ земя	50·0 л.
2.	Лихва на капитала вложенъ въ производството (100 лева на хектаръ)	10·0 „
3.	Есенно орание 3 пѫти	30·0 „
4.	Пролѣтно орание 1 пѫть	10·0 „
5.	Стойности на сѣмето	75·0 „
6.	За плѣвение	10·0 „
7.	За застраховка отъ градобитнина	40·0 „
8.	Скубание 20 надници и връзване на гръсти	40·0 „
9.	Очуквание на сѣмето	20·0 „
10.	Откарване до топилнята, топение, вадение, изпиране, сушение, бѣление и докарване	50·0 „

11.	Мѫжение	100·0 л.
12.	Чесание (за дребътъ)	10·0 „
13.	Почистване на сѣмето	15·0 „
14.	Поправка и други разноски по орѫдията	10·0 „
15.	Подържание на топлината	10·0 „
16.	Искуственъ торъ	150·0 „
	Всичко расходъ	630·0 л.

Приходъ	1058·8
Расходъ	630·0
Чисъ доходъ	**428·8 л.**

2. Конопъ.

Конопа израства на височина отъ 1 до 4 метра; стеблото му е ржбесто и дава възгрубо, но здраво влакно, отъ което приготовляватъ не само платна за облѣкло, но и такива за чували, черги; отъ него приготовляватъ така сѫщо канапъ, върви вѫжя и др. потрѣби за въ живота на человѣка. Листата на това растение сѫ сложни съ назѫбени крайца и иматъ една неприятна даже задушителна миризма. Различаваме два вида конопъ: *бѣлъ* и *черенъ*. Бѣлия конопъ носи тичинковитѣ цвѣтове, а черния — плодниковитѣ. Бѣлия конопъ е мѫжски, а черния — женски. Бѣлия конопъ израства по високо отъ колкото черния. У насъ конопа е повече извѣстенъ отъ колкото лена. Мѣстата или нивитѣ, съ които се сѣе конопъ, се казватъ „гръстелници“ или „гръстелница“.

Въ Китай отгледватъ единъ особенъ видъ конопъ—китайски конопъ—които образува около

сѣмената си единъ жълтеникавъ прашецъ, съдържащъ наркотически съединения. Но въ сѫщность той е отродъ отъ обикновения конопъ.

Нѣкой турци—обикновено оджитѣ—турятъ този прахъ въ лулитѣ си, слѣдъ което се пренасятъ въ продължителенъ сладъкъ сънь, пъленъ съ блянове за бѫдащето въ рая.

Условия за отгледването на конопа.

1. Климатъ и почва.

Конопа изисква по-топълъ климатъ и по-тлъста, по-плодородна почва, отколкото лена. Конопа расте повече въ топлитѣ влажни низини и поляни, гдѣто почвата е по-вече черноземна. Ленътъ е по-вече сѣверно, балканско растение, когато конопа расте добрѣ само въ по-южнитѣ страни. Въ мочурливитѣ, както и въ сухитѣ почви той не става.

2. Сѣидбообръщене.

Конопътъ не е толкова взискателенъ, спрямо мѣстото си въ сѣйбения планъ, колкото лена. Той расте подиръ всичкитѣ растения, дори може да расте нѣколко години и подиръ себе си. Подиръ конопа може да се сѣе съ успѣхъ зимница, особено пшеница; той оставя почвата чиста.

3. Торене.

Почви, които по своето естество сѫ слаби, могатъ да се пригодятъ за отгледване на конопа, като се наторятъ. Най-добъръ торъ е хлѣвския, а особено овчия, пикочьта отъ добитъка, компостьта, пепель отъ огнището и др. Колкото повече

торимe, толкова по-добрѣ расте конопа; той не лѣга. Силно торене съ конски торъ прави, щото конопа да дава по-грубо влакно.

4. Обработване на почвата.

За да се получи очакванията приходъ отъ извѣстно парче земя засѣяно съ конопъ, тя трѣбва да бѫде добрѣ приготвена. Не само нивата трѣбва да бѫде изорана още до есеньта три пѫти, но и прѣзъ пролѣтьта е добрѣ да се изоре, като се пусне слѣдъ плуга подривачь.

5. Сѣме и сѣйба.

Сѣйбата на конопа става прѣзъ пролѣтьта, мѣсецитѣ мартъ или началото на априлъ. Младитѣ конопени растения се повреждатъ отъ ранитѣ пролѣтни студове, затова не бива рано да се сѣе. Относително количеството на сѣмето, което трѣбва да се хвърли на единъ хектаръ пространство, зависи отъ сѫщитѣ условия, както и при лена. Иска ли се да се получи доброкачествено влакно, сѣйбата трѣбва да бѫде гѫста. Въ такъвъ случай се взима отъ 150 — 200 килограма за хектаръ. Когато се отгледва конопа за неговото сѣме, въ такъвъ случай се засѣва по-малко сѣме на хектаръ или около 100 килограма.

Сѣйбата се извършва, както при лена—на разпръснато, само, че за сѣме се взима едногодишно сѣме, а не старо т. е. 2—3 годишно. При благоприятни условия сѣмето изниква скоро, въ които случай нѣма нужда отъ плѣвене, защото младата сѣйба сама задушава бурена. Нѣкой важни работи, прѣзъ врѣме на вегитацията на

конопа не се извършватъ. Той е единичкото най-противостояще растение спрямо всичкитѣ болести и неприятели; само се напада отъ паразитното растение *„оробанхе“*, което напада и тютюна. Срѣдство противъ този паразитъ е да се събира и да се гори.

Беридба на конопа.

Беридбата на конопа става по два начина, а именно: Когато се отгледва конопъ въ голѣмо количество, тогава прибирането му става на единъ пѫть и то тогава, щомъ прѣцъвти бѣлия конопъ. Прибирането въ такъвъ случай става съ сърпъ или коса, както се прибиратъ житата, а когато е отгледанъ за домашно употрѣбление,—въ малко количество, тогава конопа се скубе стъркъ по стъркъ. Прибирането въ послѣдния случай става на два пѫти. При първата беридба се изскубва бѣлия конопъ и то, когато е прѣцъвтѣлъ, а съ втората се обира черния или женския конопъ. Въ първия, както и при втория случай, бѣлия, както и черния конопъ, слѣдъ като се изкубе, пожъне или покоси, се връзва на грѣсти, които се сушатъ. Изсушаването на бѣлия конопъ става, както изсушаването на лена, когато черния конопъ се суши малко другояче. Грѣститѣ отъ черния конопъ веднага щомъ се навържатъ се поставятъ на една купчинка съ сѣмето въ купчинката, а съ коренитѣ на вънъ. Отгорѣ връзъ купчинката се поставя нѣкаква тяжесть. Слѣдъ като стоятъ грѣститѣ тамъ 36 — 48 часа, тѣ се запаряватъ въ върха. Тогава се разхвърлюва конопа отъ купчинкитѣ и грѣститѣ се изсушаватъ, както онѣзи на лена.

Конопа, както и лена могатъ да се топятъ и зелени, въ които случай се получава повече влакно, но не всѣкога земледѣлеца е свободенъ въ това врѣме, затова ние ще се занимаеме само съ сухото топене, отъ което зеленото топене, не се различава

Прихода отъ единъ хектаръ бива различенъ. Като срѣдно количество, грубо очистенъ конопъ, отъ хектаръ се счита 700—1000 килограма.

Прихода отъ културата на конопа се вижда отдолуизложената смѣтка.

а) ПРИХОДЪ.

1000	Кгр. повесма	по 0·9 л.	900 л.
800	„ сѣме	„ 0·2 „	160 „
		Всичко отъ хектаръ	1060 л.

б) РАСХОДЪ.

32 кола торъ по 4 л.	128 л.
разхвърляние на торътъ	46 „
Всичко	174 л.

Отъ тази сумма само половината ще бѫде въ тяжесть на конопа, или	87 л.
Приготовление на 1 хектаръ за посѣвъ	50 „
Сѣме за засѣване на	40 „
Скубание и врувание	120 „
Сушение и топение	80 „
Очуквание на сѣмето	20 „
Чистение на влаклото	70 „
Застраховка и наемъ на помѣщение	75 „

Наемъ на земя	100 л.
Данъкъ и др.	40 „
Всичко расходъ	682 л.

Приходъ	1060 л.
Расходъ	682 л.
Остава чиста печалба	**378 л.**

Топение и прѣработването на гръститѣ въ повесма.

Озаглавенитѣ двѣ работи иматъ твърдѣ голѣмо влияние върху качеството на лененото и конопеното влакно. Една грѣшка при топенето може да бѫде причина, щото влакното да изгуби свойтѣ технически качества. При все, че при прѣработването не може да се направи грѣшка, която да влияе върху техническитѣ свойства на влакното, но ако повесмата не се прѣчистатъ добрѣ отъ поздера, тѣ неможатъ да намѣратъ онази цѣна на пазаря, която получава добрѣ уредено влакно. Ето защо се изисква голѣмо внимание, когато се извършватъ тѣзи работи.

Топене на гръститѣ.

Щомъ гръститѣ се изсушатъ и приготвятъ по начинъ, които описахме по-прѣди, и щомъ земледѣлеца се освободи отъ належащитѣ полски работи, трѣбва да почне съ топенето на гръститѣ. Топенето има за цѣль да отдѣли влакното отъ дървесината. Тази работа се извършва по-нѣколко начина. Най-простата метода за отдѣлянето на влакното отъ стеблото, която се е практикувала отъ старо врѣме, е чрѣзъ *оросяване*. За тази цѣль гръститѣ се развързватъ и се разпростиратъ на тънки пластове по трѣвата или стърнищата, гдѣто отъ нощната роса изгниватъ материитѣ, които свързватъ влакното съ стеблото. Топенето чрѣзъ оросяване продължава до тогава, до когато влакното не заночне да се отдѣля лесно отъ стеблата, и то съ еднаква лесната отъ корена дори до върха на стеблото. Това топене зависи твърдѣ много отъ врѣмето; въ влажно и топло врѣме гръститѣ укисватъ за 14 дена, ако врѣмето е студено и сухо укисването продължава 6 — 8 недѣли. Стеблата въ отдѣлнитѣ гръсти иматъ така сѫщо влияние за по-скорашното укисване: тънкитѣ и зеленитѣ стебла укисватъ по-бързе, отъ колкото дебелитѣ, сухитѣ и прѣзрѣлитѣ. Въ всѣкой случай трѣбва да се внимава, върху стъпеньта на кисненето. Недокисналитѣ гръсти затрудняватъ получаването на влакната, прѣкисналитѣ —даватъ слабо влакно. Това топене има едно прѣимущество, че дава хубави и здрави влакна, разбира се, че когато сѫ спазени всичкитѣ условия на кисненето, но понеже то е въ пълна зависимость отъ врѣмето, то за едритѣ производители на ленъ или конопъ тази метода не е за прѣпоржчване. Земледѣлцитѣ, които отглеждатъ ленъ въ голѣмо количество, практикуватъ топеното на гръститѣ въ вода, въ които случай тѣ укисватъ за 6 — 12 дена. Водата, въ която ще се потопятъ гръститѣ трѣбва да бѫде чиста мека и топла (12—16° R), т. е. топенето трѣбва да стане отъ началото на м. май до края на м. септемврий.

Топенето става или въ *текуща* вода или въ

стояща вода. Послѣдния начинъ се практикува въ случай, когато по конопенитѣ и ленениτѣ стебла има петна и когато течащата вода е малко и студена. Топенето въ течуща вода става, като се наредятъ гръститѣ въ дървени сандъци и се пускатъ въ дълбокитѣ вирове като се привързватъ съ нѣщо по брѣговетѣ на рѣката. Тѣзи сандъци се правятъ отъ пръстове $3^1/_2$—$5^1/_2$ метра дълги, 3—$4^1/_2$ метра широкъ и 1 метръ високи. Отъ странитѣ на сандъка се тура по една педа слама, а вжтрѣшностьта му се испълва съ вертикално стоящи ленени гръсти, а конопенитѣ, ако сж по-дълги отъ 1 метръ се полагатъ въ сандъка. Отгорѣ, върху гръститѣ, въ сандъцитѣ, се натурятъ тяжести, обикновено камани, за да не излѣзътъ гръститѣ надъ водата. Когато нѣма дълбокъ и згоденъ виръ за топене на гръсти, такъвъ се изкопава.

Колкото и евтено да е това срѣдство: топенето на гръститѣ въ вирове, обаче, то въ много случаи е и непрактично. Така напр., често пжти рѣкитѣ прихождатъ, което обстоятелство държи винаги въ щрекъ ступанина, отъ завличане на гръститѣ, сѣтне, когато прихождатъ рѣкитѣ празнинитѣ между гръститѣ и въ самитѣ гръсти се напълва съ калъ, която разваля качеството на влакното и замедлява укисването, затова на много мѣста топенето на гръститѣ се извършва въ стояща вода, въ особенно направени за тази цѣль трапове. Ние ще се възползуваме тукъ съ описанието на траповетѣ, за казаната цѣль на селото Готенхаймъ въ Баденъ. Цѣлото село топи гръститѣ си на едно мѣсто. За тази цѣль сж изкопали 16 трапа по 15 метра дълги, $7^1/_2$ широки и 1·2 метра дълбоки. Отъ странитѣ и дъното на тѣзи трапове сж обковани съ дъски, а дъното посипано съ пѣсъкъ. Траповетѣ иматъ наклонение къмъ страната, гдѣто ще изтича водата. По добрѣ е ако траповетѣ се иззидатъ, а дъното да се битонира. Водата се втича чрѣзъ горни канали, а се изтича, когато стане нужда, чрѣзъ канали отъ долу. Всѣки трапъ може да събере около 1000 гръсти, а цѣлата топилна около 16,000 гръсти.

Топенето на гръститѣ въ такива топилни става по слѣдующия начинъ: Прѣди да се наложатъ гръститѣ въ траповетѣ на топилнята, послѣдитѣ трѣбва да се изчистатъ: дъното, както и стѣнитѣ, ако сж обковани съ дъски или цементирани. Ако ли е не износно да се подържатъ цементови трапове, или обковани изъ вжтрѣ съ дъски траповетѣ, могатъ да се постелятъ отдолу, както и по странитѣ, съ слама изплетена като рогозка. Гръститѣ се налагатъ наширъ въ траповетѣ, така щото пьрвата редица да бжде обърната съ дънеритѣ все на една страна, втората се нарежда на дльжъ въ траповетѣ, третата редица сжщо се полага на ширъ, но така щото дънеритѣ на тази редица гръсти да не бждатъ обърнати на сжщата страна, на която сж обърнати дънеритѣ на гръститѣ въ пьрвата редица. По този начинъ се напълватъ траповетѣ съ гръсти и се притискатъ отгорѣ върху двѣ вьрлини съ камани, толкози тежки, щото гръститѣ да не изплуватъ надъ водата. Слѣдъ това се пуска чиста вода въ траповетѣ и то така щото отначало да тече полека, а сетнѣ по силно. При пусканието на водата послѣднята трѣбва да има най

малко 15° С. Така потопени гръститѣ, започватъ да киснатъ т. е. започватъ да гният.

Че сѫ започнали гръститѣ да киснатъ се познава по това, че изъ водата бъкатъ дребни мехурчета. Щомъ прѣстанатъ да излизатъ мехурчета изъ водата, въ която сѫ натопени гръститѣ това е знакъ, че гръститѣ сѫ укиснали и че трѣбва да се вадятъ. При казаната топлина на водата, грътитѣ укисватъ за 8—10 дена.

Топението на гръститѣ въ течуща, стояща вода, или чрѣзъ оросяване, е винаги въ зависимость отъ климатическитѣ условия; то трѣбва да се извърши тъкмо въ онова врѣме, когато у насъ работнитѣ рѫцѣ сѫ най-много заети, т. е. прѣзъ лѣтото, затова ще приведеме тукъ методата за топение на гръститѣ на Шенк-а. Тя се състои въ слѣдующето: изсъхналитѣ, добрѣ сортирани и очистени отъ коренитѣ конопени или ленени стебла се връзватъ въ гръсти (снопчета) съ дияметръ около 24 сантиметра и се налагатъ въ едно корито съ двойно дъно 3—4 метра дълго, и $1^1/_3$ метра широко. Слѣдъ това се напълва коритото съ студена, но мека вода и се затваря отъ горѣ съ похлупакъ. Водата въ коритото започва полека да се стоплюва съ пара по такъвъ начинъ, щото да стане топла до 20° въ продължение на 16 часа. По нататакъ тази топлина се задържа. Кисненето по този начинъ се продължава, споредъ дебелината на стеблата, отъ 60—120 часа.

Слѣдъ като се свърши съ топението на гръститѣ, послѣднитѣ се изпиратъ въ чиста вода и се поставятъ да съхнатъ, а подиръ се бѣлосватъ. Ленениятѣ гръсти трѣбва обезателно да се бѣлятъ

обаче прѣпорѫчително е и за конопенитѣ. Бѣлението става съ цѣлъ да се даде на влакното по хубова боя — да бѫдатъ бѣли. Тази работа се извършва, като разпрострътъ гръститѣ по зелената трѣва на ливадитѣ или пасищата въ продължение на нѣколко дена. Бѣлосването на гръститѣ се прѣустанява, когато всичкитѣ влакна станатъ съ еднакво бѣлъ цвѣтъ и когато по пъздеркитѣ (стеблата) се забѣлѣжи че се появяватъ черни петна. Това продължава 10 — 14 деня. Слѣдъ бѣлението гръститѣ се изсушаватъ отново и слѣдъ това се *мѫнатъ* т. е. отдѣля се влакното отъ стеблото. Мѫнението става съ особени орѫдия които се казватъ *мѫници*.

Чрѣзъ мѫнението влакната отъ всѣка гръста отдѣлно се свързватъ и се получаватъ така наречениятѣ груби повесма, които могатъ да се прѣпродадатъ на по-голѣми работилници за прѣчистване. Ако би повесмата да се употрѣбятъ за направата на разни доброкачествени платове, тогава тѣ се прочистватъ съ особени дараци и четки. Тази работа принадлежи вече на пѫтующитѣ майстори, които могатъ да научатъ населението какъ се прочиства и приготовлява повесмата за понататашното негово употрѣбление.